

TÜRKİYE

Taraf Devlet	1 Mart 2004'ten beri
Anlaşmanın Uygulanmasında Gözetilen Mevzuat	Var olan ceza hukuku kullanılıyor
İletilen Son 7. Madde Raporu	2008, 2007 takvim yılı dahil
4. Madde (stokların imhası)	Son Tarih: 1 Mart 2008 Mayıs 2008 itibarıyla imha edilecek 2,5 milyon mayın kaldı
3. Madde (elde bulundurulan mayınlar)	Başlangıçta: 16,000 2007 sonunda: 15,150
Kirlilik	Antipersonel ve antitank mayınları, UXO, IED'ler
Kirlenmiş Alanların Tahmini Yüzölçümü	Belirsiz
5. Madde (mayınlı arazilerin temizlenmesi)	Son Tarih: 1 Mart 2014
Son Tarihe Riayet Olasılığı	Yüksek
2007'de mayından arındırma faaliyetlerinin gelişimi	Temizlenen alan bildirilmedi; 389 mayının imha edildiği bildirildi
2007'deki Mayın/ Savaşta Kalma Silah (ERW) vakası	Toplam: 101 (2006: 73) Mayın/kurban tarafından harekete geçirilen IED'ler: 93 (2006: 53) ERW: 8 (2006: 12) Bilinmeyen araçlar: 0 (2006: 8)
Vaka analizi	Ölü: 28 (2006: 18) Yaralı: 73 (2006: 55)
Mayın/ERW Mağdurlarının Tahmini Sayısı	Bilinmiyor
RE kapasitesi	Sabit—yetersiz
2007'de hizmet erişebilirliği	Sabit—yetersiz
Mayıs 2007'den itibaren kaydedilen başlıca gelişmeler	Türkiye, antipersonel mayın stoklarının imhasını anlaşmanın belirlediği son tarih olan 1 Mart 2008'e kadar gerçekleştiremedi ve Mayın Yasağı Anlaşması'nı ciddi şekilde ihlal etmiş oldu. Mayıs 2008 itibarıyla 2,5 milyondan fazla mayın, imha edilmeyi bekliyor. Türkiye, son olarak ilettiği 7. Madde raporunda eğitim amacıyla kullanılmak üzere 15.150 antipersonel mayın bulundurduğunu açıkladı; bu, Temmuz 2008 itibarıyla Taraf Devletler arasında kaydedilen en yüksek rakamdır.

Mayın Yasaklama Politikası

Türkiye Cumhuriyeti, Mayın Yasaklama Anlaşması'nı 25 Eylül 2003'te kabul etti ve 1 Mart 2004'de Taraf Devlet oldu. Türkiye, bu anlaşmanın uygulanabilmesi için gerekli olan iç düzenlemeleri henüz yapmadı, fakat anayasasının ve ceza yasasının ve genel kurmayın direktiflerinin anlaşmanın maddelerine yasal bir nitelik kazandırdığını bildirdi.(1).

Türkiye, 2007 takvim yılını da kapsayan beşinci 7. Madde Raporu'nu 2008'de gönderdi.(2). Rapor, da vakalar ve kurban desteğiyle ilgili bilgilerin yer aldığı ve kurbanlara yardım konusunda gönüllü olarak verilen bilgilerin bulunduğu Form J'yi de kapsıyor.

Türkiye, 2007 yılının Kasım ayında Ürdün'de düzenlenen 8.Taraf Devletler Toplantısı'na katıldı ve burada evrenselleştirme, stokların imhası, mayın temizliği ve kurban desteği konusunda açıklamalarda bulundu ve toplantının nihai raporu hakkında yorumlarını belirtti.(3). Türkiye ayrıca 2008 yılının Haziran ayında Cenova'da yapılan ara dönem Daimi Kurul toplantılarına da katıldı ve stokların imhası, mayın temizliği ve kurban desteği konularında açıklamalarda bulundu.

Türkiye, Taraf Devletler'in, Madde 1 ve Madde 2'nin yorumlanması ve uygulanmasıyla ilgili meselelere ilişkin kapsamlı tartışmalara katılmadı fakat bazı Landmine Monitor araştırmalarına yanıtında; "Türkiye, duyarlı füyeleri olan ya da harekete duyarlı düzenekleri bulunan mayınlar kullanmıyor" dedi. (4) Ayrıca, Türkiye'nin yabancı antipersonel mayınların topraklarında bulundurulmasını ya da topraklarından geçirilmesini Mayın Yasaklama Anlaşması'nın ihlali olarak gördüğünü ve ortak askeri operasyonlar sırasında yabancı ülkelerin, topraklarında antipersonel mayın kullanmasına izin vermeyeceğini söyledi.(5)

Madde 3 ile ilgili olarak, Türkiye, 2006 yılının Mayıs ayında, "farklı coğrafyalara, uyumsuz bölgelere, farklı büyüklükte silahlı güçlere sahip olan, topraklarında diğerler ülkelerden daha fazla sayıda mayın yerleştirilmiş olan ve dünyanın daha fazla antipersonel mayın bulunan yerlerinde yer alan ve bu nedenle daha fazla eğitime ihtiyacı olan ülkelere 3. maddeye göre elde bulundurulacak mayın sayısı konusunda mecburi bir rakam ya da taban sınırlaması getirilmemelidir" dedi (6) Türkiye benzer bir açıklamayı 2005 yılının Ağustos ayında da yapmıştı.(7)

Türkiye, birkaç yıldan beri, terörist örgüt olduğu kabul edilen devlet dışı silahlı grupların, karamayınlarının yasaklanması konusundaki çabalara – Taraf Devlet'in bilgisi ve onayı olmadan – dahil edilmesi yönündeki STK faaliyeti olarak karakterize ettiği faaliyetlerden duyduğu rahatsızlığı dile getirdi. (8) Sekizinci Taraf Devletler Toplantısı'nda, Türkiye, "hiçbir ayırım gözetmeksizin herkese zarar veren bu silahların hiç kimse tarafından kullanılmamasını sağlayacak olan bütün çabaları memnuniyetle karşıladığını", ancak "bu STK'ların çalışmalarını sorumlu ve kabul edilebilir bir şekilde sürdürmeleri gerektiğini... aksi takdirde bu durumun sadece onların güvenilirliklerini sarsmakla kalmayıp aynı zamanda onları destekleyen devletleri de uygun olmayan bir pozisyona sokacağını" söyledi.(9)

Cenova Çağrısı, 2006 yılının Temmuz ayında, Kürdistan Halk Kongresi'nin (Kongra-Gel) ve onun silahlı kanadı olan ve ayrıca Kürdistan İşçi Partisi (Partiya Karkerên Kurdistan, PKK) olarak da bilinen Halkın Savunma Güçleri'nin (Hezen Parastina Gel, HPG) Cenova Çağrısı Taahhütnamesi'ni imzalayarak tek taraflı olarak antipersonel mayın kullanımına son verdiğini bildirdi.(10) Türkiye, "bu imzalama işleminin önceden kendilerinin bilgisi ve onayı olmadan gerçekleştiğini" söyledi. "Bu nedenle, bu tutum, Türkiye de dahil olmak üzere bir dizi taraf devletin anlayışına terstir ve bu nedenle uygun ve kabul edilebilir değildir" dedi.(11)

Türkiye, Konvansiyonel Silahlar Anlaşması'na (CCW) ve bu anlaşmanın karamayınları hakkındaki Ek II Protokolü'ne taraftır. Türkiye, 2007 yılının Kasım ayında yapılan Ek II Protokolü'ne Taraf Devletler Yıllık Konferansı'na katıldı ve Madde 13'ün gerektirdiği yıllık raporunu 1 Ekim 2007'de verdi. Türkiye, patlayıcı savaş kalıntıları hakkındaki CCW Protokol V'e taraf değil.

Türkiye 2008 yılının Mayıs ayında düzenlenen Dublin Diplomatik Konferansı'na gözlemci olarak katıldı.

ICBL ve Landmine Monitor, Türkiye'nin daveti üzerine, 22-23 Mayıs 2008'de Türkiye'ye bir ziyaret gerçekleştirerek Türkiye'nin 1 Mart 2008'e kadar neden stok imha işlemini tamamlayamadığını inceledi. (aşağıya bakınız). Uluslararası Kızıl Haç Komitesi'nin (ICRC) temsilcileri ve Mayın Yasaklama Anlaşması Uygulama Destek Birimi de bu çalışmaya katıldı. Grup yeni imha tesisini ziyaret etti. Savunma, Dışişleri Bakanlığı ve Genelkurmay yetkililerinin yanı sıra Başbakanlık makamı ile görüşmeler düzenleyerek kaçırılan son tarih ve mayın hareketi meseleleriyle ilgili görüşmelerde bulundu. Rehabilitasyon merkezini de ziyaret etti (12).

Üretim ve Transfer

Türkiye, 1996 yılının Ocak ayında yayınladığı bir moratoryum ile antipersonel mayın üretimine ve transferine son verdi.(13) Türkiye'nin antipersonel mayın üretim tesisleri bu tarihten sonra yavaş yavaş hizmet dışı bırakıldı.(14) Türkiye'nin antipersonel mayın ihraç ettiği bilinmiyor. Türkiye'nin Almanya'dan ve ABD'den mayın ithal ettiği biliniyor.

Kullanım

Genel Kurmay Başkanlığı, 26 Ocak 1998'de, Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından antipersonel mayın kullanımını yasaklayan bir direktif yayınladı.(15) O zamandan beri Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından antipersonel mayın kullanıldığına dair onaylanmış bir olaya rastlanmadı.(16)

Türkiye, PKK'yi antipersonel mayın, araçsavar mayın ve el yapımı patlayıcılar (IED) kullanmakla suçlamaya devam ediyor.(17) ICBL'nin Mayıs 2008'de Türkiye'ye düzenlediği ziyaret sırasında ordu görevlileri VS-50 mayınlarının fotoğraflarını göstererek mayınların Mart 2008 gibi yakın bir tarihte ele geçirildiklerini söyledi.(18)

Türkiye Genel Kurmay Başkanlığı, 1 Ocak - 11 Temmuz 2008 döneminde "terör örgütü üyeleri" tarafından IED ve mayının yerleştirildiği, bunlardan 13'ünün antipersonel mayın olduğu 77 olay rapor etti. Ayrıca, aynı dönemde teröristlere ait içinde 29 antipersonel mayın bulunan 191 IED ya da mayının ele geçirildiğini bildirdi.(19)

Landmine Monitor, Türkiye'den PKK'nin bu mayınları ne zaman ve nerede kullandığına dair ya da diğer somut detaylar ya da antipersonel mayından dolayı ölü ve yaralıların olduğu olaylar hakkında bilgi alamadı.

Türkiye 14 Temmuz 2008 tarihli bir mektupla tetkik amacıyla Cenova Çağrısı tarafından iletilen resmi bir talebi geri çevirdi.(20)

Türkiye, son Madde 7 raporunda, PKK/KADEK/KONGRA-GEL tarafından döşenen mayınlar sonucunda 2007 yılında 53 askeri personel ve sivilin öldüğünü ve 204 kişinin yaralandığını bildirdi. Bu raporda, antipersonel mayınlar, araçsavar mayınlar (antivehicle mine) ya da IED'ler, kurban tarafından harekete geçirilen ya da uzaktan kumandalı mayınlar/IED'ler arasında ayırım yapılmıyordu.(21)

Medyada çıkan haberlere göre, PKK, güvenlik güçlerine saldırırken düzenli olarak uzaktan kumandalı IED'ler kullanmış. Bu patlayıcı saldırılar Türkiye mediasında genellikle "karamayınları" şeklinde yer almış.

Landmine Monitor, PKK'ye atfedilen bir patlama olayının, kurban tarafından harekete geçirilen bir antipersonel mayın ya da IED nedeniyle gerçekleştiğini gösteren sadece bir haber bulabildi.(22)

PKK/KONGRA-GEL, uzaktan kumandalı mayın kullandığını kabul ediyor, fakat bir araç ya da kişi tarafından harekete geçirilen mayın ya da IED kullandığını reddediyor.(23) HPG Komutanı

Fehman Hüseyin, 2006 yılının Temmuz ayında Cenova Çağrısı Taahhütnamesini imzalamaları konusunda, "Antipersonel mayınlar sivilleri etkiliyor ve çatışma sona erdikten sonra uzun süre boyunca telafisi mümkün olmayan zararlar vermeye devam ediyor. Bizim stratejimiz siviller ve sivil olmayanlar arasında ayırım yapan silahları kullanmak yönündedir. Bu nedenle biz artık antipersonel mayın kullanmıyoruz ve sadece uzaktan kumandalı patlayıcılar kullanıyoruz" dedi.(24) HPG, 2007 yılının Haziran ayında Cenova Çağrısı'na yazdığı mektupta, antipersonel mayın kullandığını bir kez daha reddetti.(25)

Stoklama ve İmha

Türkiye stoklarındaki antipersonel mayınları, anlaşma gereğince söz vermiş olduğu gibi 1 Mart 2008'e kadar imha etmeyi başaramadı. Böylece Mayın Yasaklama Anlaşması'nı ihlal etmiş oldu ve stoklardaki bütün mayınları yok edinceye kadar da anlaşmayı ihlal ediyor olacak.

Türkiye, 28 Şubat 2008'de sözlü olarak (söz vermiş olduğu tarihten iki gün önce) Sekizinci Taraf Devletler Başkanlığına, "Şu anda stoklardaki bütün antipersonel mayınların yok edilmesi işleminin ne zaman tamamlanacağını söylemek çok zor. Fakat bu süreç çok dikkatli bir şekilde takip edilecektir" dedi. Türk Cephaneleri İmha Tesisi'nin 8 Kasım 2007'de faaliyete geçtiğini ve sertifikasyon ve ehliyet sürecinin öngörülenden daha uzun sürdüğünü söyledi. Son tarihin kaçırılmasına ilişkin başka yegane açıklama şu şekildeydi: "Söz verilen tarihe kadar yok etme işleminin gerçekleştirilmesi amacıyla, stoklardaki mayınların imha işlemi için başka yollar ve yöntemler de göz önünde bulunduruldu, ancak çevreye verilen zarar ve insan yaşamı için oluşturduğu tehlike de göz önüne alınarak, bu yöntemlerden vazgeçildi". Başkanlığın bu bilgiyi Taraf Devletler'e ve ilgili organizasyonlara iletmesi istendi.(26)

Türkiye ICBL'ye faaliyetlerin tamamlanması için bir tarih öngöremediğini çünkü prosedürler üzerinde değişiklikler sürdüğünden cephanelik imha tesisinin Mayıs 2008'de hala tam kapasite ile çalışmadığını söyledi. Ayrıca kapasite yetersizliğini gidermek üzere DM11 ve M14 mayınlarını imha etmek için yeni bir statik teçhizat eklendi, ancak henüz faaliyete geçirilmedi. (27)

Türkiye 2007 yılı boyunca Taraf Devletler'e, stokların imhası konusunda verdiği son tarihe uyacağını söylemişti. 19 Kasım 2007 gibi geç bir tarihte Türkiye "Türk Silahlı Kuvvetleri Cephanelik İmha Tesisi'nin çalışmasıyla ilgili öngörülemez teknik zorluklardan dolayı Madde 4'ten kaynaklanan yükümlülüğümüzü, gerektiğinde diğer yöntemleri de kullanarak yerine getirmeyi umuyoruz" dedi.(28) Türkiye, 2007 yılının Nisan ayında Taraf Devletler'e "Stoklardaki antipersonel mayınları 2008 yılına kadar yok ederek yükümlülüğümüzü yerine getireceğimizi umuyoruz" dedi.(29) Ayrıca 2007 yılının Nisan ayında imha tesisinin 4 Temmuz 2007'de faaliyete başlayacağını ve bu tarihten itibaren tam kapasite çalışacağını söyledi.(30)

Türkiye imha tesisiyle ilgili ilk planlarını 2005 yılında açıklamıştı.(31) 2007 yılının Temmuz ayının ortalarında Türkiye Karamayını İzleme'ye tesisin planlandığı gibi bittiğini ve sertifikalandırma ve nitelendirme çalışmalarının devam ettiğini bildirdi.(32) Tesis 8 Kasım 2007'ye kadar resmi olarak faaliyete geçmedi.(33)

Türkiye son Madde 7 raporunda, 2007 sonu itibarıyla stoklarında 2.616.770 mayın bulunduğunu bildirdi.(34) Türkiye 2007'de 250.048 mayını Kırıkkale ilinin Yahşiyân ilçesinde bulunan imha tesisinde açık havada patlatmak yoluyla imha etti.(35) 2008 yılının Haziran ayında Türkiye artık açık havada imha etme yöntemini uygulamadığını söyledi.(36)

2007 yılı sonu itibarıyla stokta şu mayınlar bulunuyordu: 1.407.952 DM-11; 1.010.258 M14; 133.826 M2 serisi; 41.946 M16; ve 22.788 ADAM.(37) DM-11, M2 ve M16 mayınlarının sayısı geçene yıllara göre azalırken, ADAM sayısı aynı kaldı ve M14 sayısı 7.549 adet arttı. (38) Türkiye stoğundaki M14 mayın sayısının ne kadar arttığını açıklamadı.

Daha sonra yapılan güncellemede Türkiye, 20 Mayıs 2008 tarihine kadar stoklarında 2.587.249 mayın kaldığını bildirdi.(39) ICBL'nin 2008 yılının Mayıs ayındaki ziyareti sırasında, imha tesisindeki görevliler ADAM mayınlarının burada imha edilip edilemeyeceğini görmek için hala mühendislerle birlikte çalışmalara devam ettiklerini söylediler.(40)

2008 yılının Haziran ayında yapılan Daimi Kurul toplantısında, Türkiye Taraf Devletlere elinde kalan bütün mayınların füyyelerinin çıkarıldığı bilgisini verdi. "Antipersonel mayınlardan kalma bu parçaların kullanılmayacağını" söyledi. "Bu, imha süreci içinde atılmış önemli ve geri dönüşü olmayan bir adım, böylece artık stoklardaki mayınlar kullanılmaz hale gelmiş durumda".(41) Bu not şöyle devam ediyordu, "Fakat imha süreci henüz tamamlanmadı". Ve notta bu işlemin ne zaman tamamlanacağı belirtilmemişti ve şöyle deniyordu, "Bu aşamada kalan parçaların imha işleminin ne zaman tamamlanacağını söylemek zor... Günde ne kadar mayın imha edebildiğimiz konusunda bir tahmin yapabilecek duruma geldiğimizde sürecin ne zaman tamamlanabileceği konusunda da kesin bir tarih verebileceğiz".(42)

Geçmişte Türkiye 18.236 M18 Claymore mayınını antipersonel mayın olarak bildirmişti, Nisan 2007'de ilettiği Madde 7 raporunda "M18 Serisi antipersonel mayınların, belirli teknik özelliklerine dayanarak imha edilecek mayınlar listesinden çıkarıldığını" söyledi. Türkiye, M18 Serisi antipersonel mayınların kurban tarafından harekete geçirilen mayın olarak kullanılmayacağını söyledi.(43) 2008 yılının Mayıs ayında, yetkililer ICBL'ye M18'lerin kopma tellerinin (tripwire) imha edildiğini, şu anda bu mayınların sadece komuta üzerine infilak modundakullanılabileceklerini söylediler.(44)

Araştırma ve Eğitim için Kalan Mayınlar

Türkiye, son Madde 7 raporunda elinde eğitim ve geliştirme amaçlı olarak 15.150 antipersonel mayın bulunduğunu söyledi.(45) Bu, Temmuz 2008'e kadar elinde en çok eğitim ve araştırma amaçlı mayın bulduran Taraf Devlet'in Türkiye olduğunu gösteriyor. Bu sayının toplamı önceki iki yıl ile aynı.(46) Bu mayınlar arasında DM-11, M2, M14, M16, ve M18 Claymore mayınları bulunuyor, fakat Türkiye son üç Madde 7 raporunda hangi mayın tipinden kaç tane olduğunu açık bir şekilde bildirmedir.

2004 yılında yapılan 1. Gözden Geçirme Konferansı'nda Taraf Devletler'in de anlaşmaya vardığı üzere, Türkiye'nin hala daha bu mayınların hangi amaçla kullanılacağını bildirmesi gerekmektedir. Türkiye, 2005 yılındaki Altıncı Taraf Devletler Toplantısı'nda kabul edildiği üzere elde kalan mayınlarla ilgili olan genişletilmiş Form D'yi kullanmadı.

2006 yılının Mayıs ayında Türkiye "temizlenen mayınlı alan arttıkça, Türkiye eğitim amaçlı olarak elinde kaç mayın kaldığını gözden geçirebilir" dedi.(47) 2005 yılının Haziran ayında Türkiye, "silahlı kuvvetlerin sayısının azaltılması süreci ilerledikçe bu sayı (16,000 mayın) yeniden ölçülebilir" dedi.(48)

Karamayını/ERW Sorunu

Türkiye'de, antipersonel ve araçsavar mayınları ve patlayıcı savaş kalıntıları (ERW), patlamamış savaş kalıntıları (UXO) ve IED'ler bulunuyor. Mayınlar, 1956-1959 yılları arasında 150 km'lik Suriye sınırı boyunca ve ayrıca yasadışı geçişleri önlemek ve güvenlik önlemleri için Ermenistan, İran, ve Irak sınırları boyunca döşenmiş.(49) Yunanistan ve Bulgaristan sınırlarına döşenen bütün mayınların ise temizlendiği söyleniyor.(50)

Türkiye 2008 yılında, 2007 yılı sonu itibariyle topraklarında döşeli olan toplam 982.777 mayın bulunduğunu, bunun 818.280'inin antipersonel mayın ve 164.497'sinin araçsavar mayın olduğunu bildirdi.(51) Bu, önceki yıllarla karşılaştırıldığında, çok az bir azalma olduğunu gösteriyor.(52)Türkiye bu mayınların yerini söylemiyor ya da şüpheli mayınlı alanlarını bildirmiyor.(53)

Ayrıca, 1984-1999 yılları arasında ülkenin Güneydoğusunda PKK ile yaşanan çatışmalar nedeniyle hükümet güçleri tarafından da mayın yerleştirildi. Dışişleri Bakanlığına göre, "bu mayınlar 1998'den beri temizleniyor".(54) Yeni kontaminasyonlar PKK'nin 2007-2008 yıllarında kullandığı mayın ya da IED'den kaynaklanabilir (bkz kullanım konusundaki bölüm).(55)

Mayın Eylem Programı

2008 yılının Haziran ayına kadar, Türkiye’de bir mayın eylem otoritesi ya da mayın eylem merkezi yoktu.(56) 2007 yılının Kasım ayında, Türkiye, Başbakanlık altında ulusal bir mayın eylem merkezi kurma yönündeki çabalarının devam ettiğini söyledi.(57)

Ulusal mayın eylemi mevzuatı ve standartları

Mayın temizliği ile ilgili yasa taslağı ve Suriye sınırındaki mayınların temizlenmesiyle ilgili ihale önerisi 10 Nisan 2008 tarihli meclis komisyonu oturumunda tartışıldı.(58) Düzeltmelerden sonra yasa taslağı 17 Haziran 2008’de komisyonda onaylandı ve kabul edilmesi için meclise gönderildi. Yeni taslak, mayın temizleme işleminin en geç beş yıl içinde tamamlanması gerektiğini söylüyor.(59)

Stratejik mayın eylem planı

Türkiye, 2006 yılının Eylül ayında, topraklarında döşeli bütün antipersonel mayınları 2014 kadar temizlemeyi hedefleyen bir mayın eylem planı hazırladığını söyledi. Bu plan, Suriye sınırındaki mayınlı bölgenin, Maliye Bakanlığının yönetimi altında temizlenmesine odaklanıyor ve 17 milyon dolarlık bir bütçesi var (€11 milyon).(60) Bu sınırdaki mayın temizleme işlemleri Suriye ile imzalanan bir dizi protokolün altında gerçekleşecek.(61) Diğer alanların temizlenmesi için Türkiye’nin nasıl bir planı olduğu bilinmiyor.

Mayın temizliğinin kurtarma, yeniden yapılanma ve gelişmeyle entegrasyonu Bir medya haberinde, Suriye sınırının temizlenmesiyle, 306 km²’lik bir alanın tarım amaçlı olarak kullanılabilir hale geleceğı ve 6.000 aileye iş olanağı sağlanmış olacağı yazıyor.(62)

Mayından arındırma

Geçmişte Türkiye’de mayın temizleme çalışmaları Türk Ordusu’na bağlı Uzman Mayın Temizleme Birimi tarafından gerçekleştiriliyordu.(63) Bu birimin elle mayın temizleyen ekiplerine ek olarak, birimin mayın tespit eden köpekleri ve makineleri vardı.(64) 2008 yılında yapılan bir ihaleyle mayın temizleme işlemi özel bir şirkete verildi.(65) Türk şirketi Tusan, Alman ortağı Tauber ile birlikte, Nusaybin yakınlarındaki Suriye’ye yeni geçiş bölgesi olacak olan bölgede mayın temizleme işlemlerine başladı.(66) Bu alanın tahmini büyüklüğünün 200.000m² olduğu öngörülüyor.(67)

Mayından etkilenen alanların işaretlenmesi ve etrafının çevirilmesi

Türkiye’nin Madde 7 raporları mayınlı alanların uluslararası ve NATO standartlarına uygun olarak işaretlendiğini ve bu alanların etraflarının çevirildiğini söylüyor. Mayınlı alanların yakınlarında yaşayanlar hala mayınların var olduğunu söylüyorlar. İşaretlerin ve tellerin sürekli kontrol edildiği söyleniyor ve bir düzensizlik ya da yıkım durumunda, bunlar hemen tamir ediliyor ve yeniden yapılıyor.(68) Fakat, işaretleme ve etrafını çevirme yönündeki istikrardan şüphe ediliyor(69)

2007 ve 2008’de Mayın ve ERW temizliği

Türkiye’nin son Madde 7 raporunda, 2007 yılında 389 mayının temizlendiği söyleniyor.(70) Temizlenen yerler ve bölgeler belirtilmiyor.(71) Fakat, Türkiye, Kasım 2007’de Akçakale sınır bölgesinin temizliğinin Temmuz 2007’de Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından tamamlandığını bildirdi.(72) Toplam 7.175 m²’lik bir alan temizlenerek gümrük yetkililerine devredildi..(73)

Temmuz 2008’e kadar, Mohris Tepesi ve Demirtepe Jandarması arasındaki mayın temizleme işlemlerinde Tusan/Tauber toplam 53.000 m²’lik bir alanı temizlediler ve bu süreçte 56 antipersonel mayın, 5 araçsavar mayın ve bir el bombası yok ettiler.(74)

Mart 2008’de Devlet Demiryolları Kilis, Çobanbey bölgesindeki mayınlı bölgenin temizlenmesi

ihalesini yapmakla görevlendirildi. Türkiye, bu bölgede mayın temizleme işlemi yapılması için Suriye ile gerekli protokolün imzalandığını söyledi.(75)

Türkiye, Madde 7 raporlarında, PKK/Kongra-Gel tarafından döşenen mayınların imhası konusunda bilgi vermedi, fakat Genel Kurmay Başkanlığının web sitesinde IED'lerin temizlendiği bildirildi.(76)

Madde 5'e riayet çabalarının özeti

Mayın Yasaklama Anlaşması Madde 5'e göre, Türkiye'nin en kısa zamanda kendi yargı ve kontrol alanı içindeki döşeli antipersonel mayınları en geç 1 Mart 2014'e kadar temizlemesi gerekiyor. Türkiye Haziran 2008'de yapılan Daimi Kurul toplantısında "Madde 5'in mayın temizliği konusundaki yükümlülüğü Anlaşma'nın en temel maddelerinden bir tanesidir ve Türkiye 2014'e kadar bu işlemi tamamlamak için çaba harcayacaktır", dedi.(77) Türkiye'nin 5. Madde ile ilgili gereksinimleri karşılaması için tüm mayınlı arazilerinin temizlenmesine yönelik planlara başlaması gerekir. Buna, Kuzey Kıbrıs'ta kontrolü altındaki topraklar da dahildir. (78)

Karamayını/ERW/IED Kurbanları

Mayınsız Bir Türkiye Girişimi tarafından toplanan, 2007 medya haberlerinde mayın, ERW ve kurban tarafından harekete geçirilen IED'ler sonucunda 101 yeni kurbanın olduğu tespit edildi. Bunlardan 28'i ölü, 73'ü ise yaralı. Bunların ise 54'ü askeri personel, 36'sı sivil (24 yetişkin ve dokuz çocuk), 10'u köy korucusu ve bir tanesi güvenlik görevlisi. Sadece bir olayda düğün konvoyu olduğu için 17 ölü ve yaralı olmuş. Diğer olaylarda siviller ot toplarken ya da hayvanlarını otlatırken mayın patlaması sonucunda ölmüşler. Çocuklar ise oynarken, yürürken ya da odun toplarken ölmüş ya da yaralanmışlar. Mayın/kurban tarafından patlatılan IED'ler sonucunda 93 ölü ve yaralı var ve bunların 35'i patlayıcının üzerine bastığı için ölmüş ya da yaralanmış. ERW nedeniyle sekiz kişi zarar görmüş: yedi çocuk oynarken ve bir yetişkin yakınından geçerken.(79) 2006 yılında Mayınsız Bir Türkiye Girişimi tarafından bildirilen rapor, mayın/ERW/kurban tarafından harekete geçirilen patlayıcı sonucunda ölen ya da yaralanan sayısında artış olduğunu gösteriyor (18 ölü ve 55 yaralı).(80)

Türkiye medyası bölgede yükselen çatışmaya odaklanıyor fakat patlayıcı maddelerin nasıl patlatıldığına değinmiyor ve genellikle komuta infilak modunda patlatılan IED'leri hatalı bir şekilde karamayını olarak bildiriyor. Bu haberlerde, Mayınsız Bir Türkiye Girişimi, 2007'de, mayın patlaması sonucu öldüğü ya da yaralandığı söylenen 199 kurban tespit etti (buna sekiz ERW kurbanı dahil değil) ve bunlardan 106'sının komuta infilaklı IED patlaması sonucunda olduğu açıkça tespit edilebildi. Medyada, alıntı yapılan Türk yetkililer komuta infilaklı patlayıcıların genellikle Türk güvenlik güçlerini hedef almak amacıyla kullanıldığını belirtiyor, fakat belirli olaylarda kullanımları belirlenmiyor. Görünüşe göre medya, askeri kurbanlara odaklanıyor ve sivil kurbanlar genellikle bildirilmiyor.(81)

Türkiye'nin 2007 için Madde 7 Raporu 257 antipersonel mayın kurbanı olduğunu, 53'ünün ölü ve 204'ünün yaralı olduğunu bildirdi. Bu rakamlar komuta infilaklı araçları da içeriyor gibi görünüyor, fakat bu araçlar Mayın Yasaklama Anlaşması'ndaki antipersonel mayın tanımı çerçevesine girmiyor. Bunlardan kaçının sivil, kaçının köy korucusu ve kaçının asker olduğu belirtilmemiş.(82) Bu toplam,, 2006'da 24 ölü ve 131 yaralının dahil olduğu 155 rakamının (beş sivil ve 150 asker) bir hayli üzerine çıktığını gösteriyor, .(83)

2008'de ölü ve yaralılar bildirilmeye devam etti, Mayınsız Bir Türkiye Girişimi 1 Ağustos'a kadar en az 19 mayın/kurban tarafından harekete geçirilen IED kurbanı (12 ölü ve yedi yaralı) tespit etti. Altısı sivil, 13'ü askerdi. Medya haberlerinde, komuta üzerine infilak ettiği çok açık olan en az 18 tane daha 'karamayını' vakası vardı.(84)

Veri toplama

Türkiye'de kapsamlı bir veri toplama mekanizması yok. Hükümet yaralı ve ölü askerlerin kayıtlarını tutuyor, ve sivil kurbanlar hakkında bazı bilgilere sahip gibi görünüyor. Mayınsız Bir Türkiye Girişimi, ulusal medya haberlerinden ve mayınlı alanlardaki ortak çalıştığı

organizasyonlar yardımıyla kurbanların sayısı hakkında bilgi toplamaya çalışıyor.(85)

Mayınsız Bir Türkiye Girişimi, 2006 yılından beri mayın, ERW, kurban tarafından harekete geçirilen ve komuta üzerine patlatılan patlayıcılar sonucunda ölen ve yaralananları ayrı ayrı sınıflandırmaya başladı, fakat medyada çıkan haberler genellikle patlayıcının türü konusunda yeterli bilgi vermiyor. Mayınsız Bir Türkiye Girişimi yeterli maddi kaynağa sahip olmadığı için 2007-2008 yılında veri ve ihtiyaç tespiti projesini yürütemedi, bu nedenle rakamlar gerçek sayının altında kalmış olabilir.(86) 2006'da, Mayınsız Bir Türkiye Girişimi, Batman, Diyarbakır ve Mardin illerinde mayın ve ERW patlaması sonucunda 38 ölü ve 65 yaralı kaydetti.(87)

2006'da Sağlık Bakanlığı, mayın/ERW kurbanlarının kayıtlarını tutmak için uluslararası yaralı gözetim sınıflandırmasını kullanmaya başladı.(88) Fakat 2008'de, Sağlık Bakanlığı, bu sınıflandırmanın kullanılmasıyla ilgili herhangi bir belge ya da bilgiye sahip olmadığını söyledi.(89)

Türkiye'deki toplam mayın kurbanı sayısı bilinmiyor. Türkiye, 1993 ve 2003 yılları arasında 2.905 karamayını kurbanı olduğunu, bunların 588'inin ölü ve 2.317'sinin yaralı olduğunu bildirdi. Türkiye Suriye sınırındaki mayınlar nedeniyle 1950 yılından beri 3.000 kişinin öldüğü ve 7.000 kişinin yaralandığını bildirildi.(90)

Engelliler konusunda yakın zamana ait kapsamlı bir istatistik yok ve 2007'deki nüfus sayımında engellilere ilişkin sorular yok.(91)

Karamayını/ERW Risk Eğitimi

Mayınsız Bir Türkiye Girişimi'ne göre, 2007 yılında, risk gruplarına verilen bir mayın riski eğitimi yok. (92) Kurbanların olduğu Mayın/ERW'den etkilenmiş bölgelerde yaşayanlar, çatışma bölgelerine geri dönen yerinden edilmiş insanlar ve mayınlı alanların uygun bir şekilde işaretlenip etrafının çevrilmediği yerlerde yaşayanlar mayın risk eğitimi almadılar.(93) Mayınsız Bir Türkiye Girişimi, Batman, Gaziantep, Mardin ve Şanlıurfa'da mayın/ERW'den etkilenmiş bölgelerde karamayınları ve bunların oluşturduğu riskler konusunda bilinçliliği artırmak için yerel medyanın da katıldığı açık toplantılar düzenledi. Mayınsız Bir Türkiye Girişimi, Milletvekilleri, STK'lar ve Mardin'deki Eğitim Emekçileri Sendikası ile birlikte risk eğitimi konusunda yapılabilecekleri tartıştı.(94)

Türkiye'nin Madde 7 raporundaki Form I, 2006 yılındaki Form I ile aynı (95) ve bu maddede "Mayınlı alanların çevresinde yaşayanlar yerel yetkililer yoluyla uyarılırlar. Mayın konusunda bilinçliliği artırmak için çeşitli faaliyetler devam ediyor" deniyor.(96)

Suriye sınırındaki mayınlı alanların etrafındaki teller zarar görmüş durumda ve bazı alanlar işaretli değil. Bu bölgelere düzenli olarak çocuklar ve hayvanlar giriyor.(97)

Kurban Desteği

2007'de yapılan Taraf Devletler Sekizinci Toplantısı'nda Türkiye, "Bakım ve rehabilitasyon ve mayın kurbanlarının sosyal ve ekonomik olarak yeniden entegrasyonu için destek olma konusundaki istekliliğimizi gösterdik" diyor.(98)

Türkiye'de mayın/ERW kurbanlarının ve diğer engellilerin ulaşabileceği çok az kaynak var. (99) Avrupa Komisyonu, 2007 için, "eğitim, sağlık, sosyal ve kamu hizmetlerine erişim konusunda sakatlar açısından hiçbir ilerleme yok" diyor.(100)

Acil servis bedava fakat hastalar bundan sonra tedavilerine devam edebilmek için ödeme yapmak zorundalar. Devlet hastanelerindeki servis kalitesi hastanın sahip olduğu sigortanın türüne bağlı; bütün sigortalı hastalar ilaç ve malzeme için ödeme yapmak zorunda. Nüfusun yaklaşık üçte birinin sağlık güvencesi yok. (101)

Uygun acil servis araçları sadece şehirlerde var. Askeri yaralılar askeri hastanelere götürülüyorlar. Siviller genellikle daha büyük bir hastaneye götürülmeden önce yerel kliniğe

götürülüyorlar; bazen doğrudan büyük şehirlerdeki hastanelere götürülüyorlar.(102)

Türkiye'deki rehabilitasyon merkezleri yeterli değil. Bununla ilgili mevzuat zorlayıcı değil, sakatların rehabilitasyon merkezlerinden yararlanma olanaklarının kötüleştiği bildirildi.(103) Sağlık Bakanlığı ve Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu hükümete bağlı fizyoterapi ve rehabilitasyon merkezleri işletiyor, ordunun Türk Silahlı Kuvvetleri Rehabilitasyon ve Tedavi Merkezi var ve ayrıca bazı özel merkezler de var.(104)

Mayından etkilenmiş bölgelerde fiziksel destek sağlama kapasitesi çok sınırlı. Birçok kurban bu hizmete ulaşamıyor ve destek ihtiyacı anlaşılmıyor.(105)

Mayın/ERW/IED kurbanlarının en önemli sorunu işsizlik. (106) Engellilerin işsizlik oranı çok yüksek (2007 Haziran itibarıyla %78).(107) 2007'de sakatlara iş olanakları yaratılması için ayrılan kaynak artırıldı. (108) Fakat, istatistiksel olarak çok az gelişme var ve engellilerin iş bulma ve eğitim olanakları çok kısıtlı. Kadın engellilerin iş bulması ise cinsiyet ayrımcılığının da devreye girmesinden dolayı daha da zor.(109) İş kotasına göre, kamu sektöründe çalışanların yüzde 4'ünün, özel sektörde çalışanların ise yüzde 3'ünün engelli olması gerekiyor. Fakat her iki kota da tam olarak uygulanmıyor.(110)

Mayın/ERW/IED kurbanları Mayıs 2008'e kadar 5233 sayılı yasaya göre (Teoröre Karşı Alınan Önlemler ve Terörist Davranışlardan Kaynaklanan Kayıplar İçin Tazminat ile ilgili Kanun) tazminat alabiliyorlardı.(111) Askeri kurbanlar emekli oluyorlar ve peşin para, emekli maaşı, sosyal haklar ve iş bulma konusunda yardım alıyorlar. Ayrıca askeri rehabilitasyon merkezlerinden ömür boyu faydalanabiliyorlar. Askeri tesislerde tedavi görmeleri halinde, sivil kurbanlar da savaş gazilerine sağlanan nakit yardımına benzer bir yardım için başvuruda bulunabilir.(112)

Türkiye'nin engellilerle ilgili kanunu ve bu kanunla ilgili düzenlemeler henüz tam olarak uygulanmıyor ve izlenmiyor. Kamu binalarına giriş olanağı olmaması hala bir sorun ve mevzuatta bu konuda bir düzenleme yok.(113) 2005 sayılı kanuna göre, engellilere bakanlar 318 YTL (US\$245) maddi yardım almalı, fakat Türkiye Sakatlar Derneği'nin temsilcisi bu paranın herkese ödenmediğini söyledi.(114)

Engellilerin sosyal yardım alma olanağı bu raporlama döneminde azaldı. 2007'de engellilik kriterlerinin değişmesi daha az sayıda insanın yardım almasına ve yüzlercesinin haklarını kaybetmesine neden oldu.(115) Engellilerin yüzde 52'sinin sosyal güvenliği olmadığı ve bir tür sosyal güvenceye sahip olan engellilerin yüzde 45'inin buna kendisi değil, ailesi üzerinden sahip olduğu tahmin ediliyor.(116)

30 Mart 2007'de, Türkiye BM'nin Engelli Hakları Sözleşmesi'ni imzaladı, fakat İsteğe Bağlı Protokolünü imzalamadı. 31 Temmuz 2008'e kadar Türkiye anlaşmayı onaylamadı. Haziran 2008'de "onaylama sürecinin devam etmekte olduğunu" bildirdi.(117)

Türkiye'de, sakatların haklarını korumaktan Özürlüler İdaresi Başkanlığı sorumludur.(118)

Türkiye, kurbanlara yardım kapasitesi ve faaliyetleri konusunda Kasım 2007'de Taraf Devletler Sekizinci Toplantısı'nda ve Haziran 2008'de Daimi Kurul toplantısında açıklamalarda bulundu.(119) Türkiye, son Madde 7 raporunda Form J'de kurbanlar ve kurbanlara yardım konusunda bilgi verdi.(120)

Destek Faaliyetleri

Türkiye Madde 7 raporunda, 2007'de 66 mayın/ERW/IED kurbanının fiziksel rehabilitasyonunu tamamladığını bildirdi ve şu anda askeri merkezlerde 138 kişinin rehabilitasyonunun devam ettiğini söyledi. Bu kurbanlar içindeki sivil sayısı belirtilmedi.(121)

Gülhane Askeri Tıp Akademisi ve Türk Silahlı Kuvvetleri Rehabilitasyon ve Tedavi Merkezi mayın/ERW/IED kurbanlarına uzman bakım ve tedavi sağlayabilecek ve mayın yaralanmaları konusunda araştırmalar yapabilecek modern tesislere sahip.(122) Türkiye, bu merkezlerin

yüzde 30'unun sivillere ayrıldığı ve yerel hastanelerin hastaların taleplerine cevap verememesi halinde ek başvuruları da kabul ettiklerini bildirdi.(123) ICBL'nin Mayıs 2008'de yaptığı ziyaret sırasında, bu merkezlerde 2001'den beri 616 kurbanın tedavi gördüğü bildirildi. Tedavi gören sivillerin sayısı bilinmiyor, fakat sivil kurbanlara yönelik herhangi bir ayırım yapılmıyor.(124) Landmine Monitor, bu merkezde geçen sene sadece beş sivilin tedavi gördüğünü tespit etti. Sivillerin Ankara'ya geliş masrafları ödenmiyor ve birçok sivil kurban bu maliyeti karşılayamıyor.(125)

Fiziksel rehabilitasyon hizmetleri, kurbanlar için protezlik hizmetleri (sadece diz altı) de dahil olmak üzere, Ortopedik ve Travmatoloji Merkezi'nde ve Diyarbakır'daki Dicle Üniversitesi Araştırma Hastanesi'ne bağlı Protezlik Merkezi'nde sağlanıyor.(126) 2007 yılında, hepsi erkek olan 20 mayın kurbanı Dicle Üniversitesi Hastanesi'nde tedavi edildi.(127) Ortopedik ve Travmatoloji Merkezi'nin ürettiği yıllık kapasitesi 70-100 arasında olan protezlerin yüzde 20-30'u mayın/ERW/IED kurbanları tarafından kullanılıyor.(128) Türkiye, Protezlik Merkezi'nde 2000 ve 2007 yılları arasında 95 mayın kurbanının tedavi edildiğini bildirdi..(129) Birçok mayın kurbanı Dicle Üniversitesi Hastanesi'nden Protezlik hizmeti alabileceğinden habersizdir. Sadece yeşil kart olarak bilinen spesifik devlet sağlık sigortasına sahip kurbanlar, hizmetlerden yararlanabiliyor. (130)

Türkiye ayrıca Madde 7 raporunda, 2007 yılında, 127 askeri personelin tazminat aldığını, 43'ünün maaş aldığını ve 37'sine iş bulma konusunda yardım edildiğini bildirdi.(131)

2007'de, Mayınsız Bir Türkiye Girişimi, maddi olanaksızlıklardan dolayı, 2006-2007'de ihtiyaçlarını belirlediği kurbanlara yardım edemedi. Mayınsız Bir Türkiye Girişimi, mayın/ERW/IED kurbanlarının ihtiyaçları konusunda bilinçliliği artırdı ve parasızlığa rağmen Suruç Mayın Kurbanları örgütü ve diğer organizasyonlarla destek için bir çerçeve oluşturmak üzere birlikte çalıştı. 2008'de, Mayınsız Bir Türkiye Girişimi, Dicle Protezlik Merkezi'nde dört kurbanı protezlik hizmeti sağladı.(132) Türkiye Engelliler Vakfı kurbanlara yardım konusunda bilinçliliği artırma çalışmalarını destekledi.(133)

Mayıs 2007'de, Terörizme Karşı Uzman Savunma Merkezi, Gülhane Askeri Tıp Akademisi ve Türk Silahlı Kuvvetleri Rehabilitasyon ve Tedavi Merkezi'ndeki hastalar için fiziksel yeniden entegrasyon tekniklerine dayanan sporların yapıldığı bir NATO atölyesi düzenledi ve bu atölyede 18 ülkeden katılımcılar yer aldı.(134)

Mayın Eylemine Destek

Türkiye, NATO'nun Azerbaycan'ın Agstafa bölgesi Saloğlu köyündeki mayınların ve ERWin temizlenmesi için kurulan Barış için Ortaklık projesinin önde gelen ülkelerinden bir tanesiydi. Türkiye, bu projenin ilk aşamasına 2006'da 1.16 milyon Avro (\$1,457,308) tutarında yardımda bulundu ve Azerbaycan'ın bildirdiğine göre ikinci aşamasında da 50,000 (\$62,815) Avro katkıda bulundu.(135) Türkiye 2008'de Saloğlu projesi için teknik bir danışman görevlendirdi.(136)

Türkiye, Azarbaycan'a ek olarak, Afganistan, Bosna Hersek ve Lübnan'daki mayın temizleme çalışmalarına personel, eğitim ve mali destek sağladı. Ayrıca, 1999'dan beri, NATO Barış İçin Ortaklık Eğitim Merkezi'nde askeri artıklar için imha işlemi kursu veriliyor. 37 ülkeden 225 personel bu kursa katıldı ve bu kurs şimdiye dek 11 kez düzenlendi.(137)

DİPNOTLAR

1 Madde 7 Raporları, Form A ve Ek A, B, ve C, 1 Ekim 2004 ve 10 Mayıs 2005. Ceza yasasının 174. Maddesi patlayıcılarla ilgili cezaları kapsar.

2 Bu raporun tarihi yok. Daha önce Türkiye Madde 7 raporlarını 23 Nisan 2007, 29 Nisan 2006, 10 Mayıs 2005 ve 1 Ekim 2004 (28 Ağustos 2004'te vermesi gerekiyordu) tarihlerinde verdi.

3 Türkiye'nin beyanati, Sekizinci Taraf Devletler Toplantısı, Ölü Deniz, 18 Kasım 2007. Türkiye evrenselleştirme hakkında "Bir yandan bütün cephelerde evrenselleştirme çabaları devam ederken, Türkiye, Anlaşmaya taraf olma açısından geride kalmış ülkeler için daha fazla çaba harcanmasını bekliyor. Biz, bu konuda farkındalığın artması için

elimizden geleni yapacağız ve kendi bölgemizdeki ülkeleri bu konuda uyaracağız” dedi.

4 Vehbi Esgel Etensel'den Karamayını İzleme'ye (HRW) mektup No. 649.13/2005/BMCO DT/8805, Türkiye'nin Cenova'daki BM Daimi Temsilcisi, 3 Ekim 2005. Mektup şöyle devam ediyordu, "Türkiye'nin bazı komşularının Türkiye ile olan sınırlarını araç patlatan mayın döşemiş olduğunu düşünürsek, Türkiye, bu komşu ülkelerin de aynı görüşü paylaşması koşuluyla, prensip olarak araç patlatan mayınların yasaklanması taraftarıdır".

5 Türkiye'nin Karamayını İzleme araştırmasına verdiği ek cevap, Türkiye'nin Cenova'daki BM Daimi Temsilcisi, 30 Mayıs 2004. Cevapta, "Türkiye, topraklarında antipersonel mayın depolanmasına veya bu mayınların kendi topraklarından geçmesine asla izin vermeyecek" deniyor ve daha önce rapor edildiği gibi, ABD'nin Türkiye topraklarında 1,100 Air Force Gator antipersonel mayını bulunduğunu reddediyor. Bkz. Karamayını İzleme Raporu 2000, syf. 848. Türkiye, 2005 yılında, "Ortak askeri operasyonlarla ilgili olarak, Türkiye, bütün şartlar altında, Ottawa anlaşmasının ruhuna uygun davranacağına söz verir" dedi. Vehbi Esgelk Etensel'den Karamayını İzleme'ye (HRW) Mektup No 649.13/2005/BMCO DT/8805, Türkiye'nin Cenova'daki BM Daimi Temsilcisi, 3 Ekim 2005.

6 Türkiye'nin beyanati, "Madde 3 Güncellemesi", Anlaşmanın Uygulanması ve Durumu Hakkında Yürütme Kurulu Toplantısı, Cenova, 12 Mayıs 2006.

7 Vehbi Esgel Etensel'den Mektup No. 649.13/2005/BMCO DT/8805, Türkiye'nin Cenova'daki BM Daimi Temsilcisi, 3 Ekim 2005.

8 Bkz. Örneğin "Türkiye'nin Mayın Yasaklama Anlaşması'nın Evrenselleştirilmesi ve STK'ların Tamamlayıcı Polü Hakkındaki Görüşleri", APLC/MSP.7/2006/MISC.4, 16 Ocak 2007. Bu belge, Taraf Devletler Yedinci Toplantısı'nın resmi belgesi olarak sunuldu, Cenova, 18-22 Ekim 2006.

9 Türkiye'nin beyanati, Taraf Devletler Sekizinci Toplantısı, Ölü Deniz, 18 Kasım 2007.

10 PKK/KADEK/Kongra Gel Avrupa Birliği, NATO, ABD, Kanada, İngiltere ve Avustralya'nın terörist örgütler listesinde yer alıyor. Karamayını İzleme, patrikte, alıntılarda öyle kullanıldığı zamanların dışında, hiçbir örgütlenmeyi terörist olarak adlandırmıyor.

11 "Türkiye'nin Mayın Yasaklama Anlaşması'nın Evrenselleştirilmesi ve STK'ların Tamamlayıcı Polü Hakkındaki Görüşleri", 16 Ocak 2007, bu belge Taraf Devletler Yedinci Toplantısı'nda sunuldu, Cenova, 18-22 Eylül 2006, Bkz. BM "Nihai Rapor, Taraf Devletler Yedinci Toplantısı", APLC/MSP.7/2006/MISC.4, 16 Ocak 2007.

12 Tamar Gabelnick'den gelen e-mail, Anlaşma Uygulam Direktörü, 25 Mayıs 2008 ve ekteki iç görev raporu.

13 Dış moratoryum 1999'da yenilendi ve 2002 yılının Mart ayında sürekli hale getirildi.

14 Vehbi Esgel Etensel'den gelen mektup No. 649.13/2005/BMCO DT/8805, Türkiye'nin Cenova'daki BM Daimi Temsilcisi, 3 Ekim 2005. Türkiye önceden hem araç patlatan mayın hem de antipersonel mayın ürettiyordu. Makina ve Kimya Endüstrisi Kurumu (MKEK), iki Amerikan antipersonel mayınının (M14 ve M16) kopyasını yaptı. Bkz. Türkiye'nin Karamayını İzleme Araştırması'na verdiği ek yanıt, Türkiye'nin Cenova'daki BM Daimi Temsilcisi, 30 Mayıs 2004.

15 Türkiye'nin beyanati, Taraf Devletler Sekizinci Toplantısı, Bangkok, 17 Eylül 2003.

16 Bu dönemde Türk silahlı kuvvetlerinin mayın kullandığına dair tek suçlama Kürt gazetelerinde çıkan ve doğruluğu ispatlanmamış haberlerdir. "Türkiye Güney Kürdaistan'da 3200 personel karamayını bıraktı". KurdishMedia.com (Londra), 2 Mart 2008, www.kurdmedia.com/article.aspx?id=14625. It cites the Kurdish website, Hawlati.

17 2007 yılının Nisan ayında yapılan Yürütme Kurulu Toplantılarında Türkiye PKK'nın "Türk güvenlik güçlerine saldırmak için, fırsat bulduğunda çeşitli tiplerde mayın döşemeye devam ettiğini ve bu saldırıların aynı zamanda sivilleri de öldürdüğünü" söyledi, Türkiye'nin sunduğu bildirge, Stokların Yok edilmesi Hakkında Yürütme Kurulu Toplantısı, Cenova, 14 Nisan 2007.

18 Tamar Gabelnick'den gelen e-mail, ICBL, 25 Mayıs 2008, ve ekteki iç görev raporu.

19 Türkiye Genel Kurmay Başkanlığı, "Terör örgütü üyeleri tarafından 2008'de gerçekleştirilen mayın ve IED olayları: 1 Ocak - 1 Temmuz 2008", 11 Temmuz 2008. Bkz, ee

tsk.mil.tr/eng/news_and_events/explosive_devices/toplam.htm. Bu site, IED'ler içinde 14 antipersonel mayın kullanıldığını, fakat bunların patlayıcı olarak mı yoksa patlayıcıyı harekete geçirmek için mi kullanıldığının belli olmadığını söylüyor. Ayrıca, bu site, "kısırlanmış" aletler hakkında da bilgi içeriyor, fakat bunların kurban tarafından harekete geçirilen aletler olup olmadıkları belli değil.

20 Katherine Kramer'den gelen e-posta, Geneva Call, 25 Ağustos 2008.

21 Madde 7 Raporu (2007 yılı), Form J. Mayın Yasaklama Anlaşması araç patlatan mayın/IED ya da uzaktan kumandalı antipersonel patlayıcı alet kullanımını yasaklamaz.

22 "Türkiye'nin güneydoğusunda meydana gelen patlamada bir asker öldü," Xinhua News Agency (Ankara), 16 Mayıs 2008, english.peopledaily.com.cn/200706/26/eng20070626_387739.html, giriş 4 Ağustos 2008. Bu rapor, bu askerin, PKK tarafından, Hakkari'nin Çukurca ilçesine düşen mayın yüzünden öldüğünü söylüyor ve aynı zamanda yine PKK tarafından Hakkari'nin Şemdinli ilçesine düşen bir mayına basarak ölen bir kadına gönderme yapıyor.

23 Bkz Cenova Çağrısı, "Devlet Olmayan Silahlı Aktörler ve Karamayınları", Kasım 2005. Syf. 124, Kongra Gel başkanından gönderilen 24 Ekim 2005 tarihli mektuptan alıntı.

24 Cenova Çağrısı, "Kongra Gel/HPG antipersonel mayın kullanımını kınayacağına söz veriyor", Basın açıklaması, Cenova, 18 Temmuz 2006.

25 Bkz Karamayını İzleme Raporu 2007, Syf 690.

26 Sözlü not Ref. 649.13/2008/BMCO DT/1764, Türkiye BM Daimi Temsilcisi'nden Taraf Devletler Sekizinci Toplantısı Başkanlığına, 28 Şubat 2008.

27 Türkiye'nin beyanati, Taraf Devletler Sekizinci Toplantısı, Ölü Deniz, 19 Kasım 2007.

28 Türkiye'nin beyanati, Stokların Yok edilmesi Hakkında Yürütme Kurulu Toplantısı, Cenova, 24 Nisan 2007.

29 Madde 7 Raporu, Form F, 23 Nisan 2007.

30 7. Madde Raporu, 7 Formu, 23 Nisan 2007.

31 Türkiye'nin beyanati, Mayın Eylem, Mayın Risk Eğitimi ve Mayın Eylem Teknolojileri Hakkında Yürütme Kurulu Toplantısı, Cenova, 13 Haziran 2005. Bu belgede yapılandırmanın tamamlanma tarihi olarak 2006 yılı veriliyor. Bkz ayrıca Madde 7 Raporu, Form F, 10 Mayıs 2005. Türkiye, Mayıs 2006'da, "tesisin yapımı ihaleyle bir firmaya verildi. NATO Bakım ve İkmal Ajansı (NAMSA) ile şirket arasında 20 Aralık 2005 tarihinde anlaşma imzalandı - çünkü Türkiye'nin kendi kaynaklarının yanı sıra bu kurumun kaynakları da tesisin yapımında kullanılacak. Tesisin Temmuz 2007'de faaliyete geçmesi için çabalar devam ediyor, böylece stoklardaki mayınlar 1 Mart 2008 tarihine kadar yok edilebilir". Türkiye'nin sunduğu bildirge, Stoklardaki Mayınların Yok edilmesi Hakkındaki Yürütme Kurulu Toplantısı, Cenova, 11 Mayıs 2006.

32 Malike Selcuk Sancar'dan gelen e-mail, Danışman, Dışişleri Bakanlığı, 17 Temmuz 2007.

- 33 Türkiye'nin sunduğu bildirme, Taraf Devletler Sekizinci Toplantısı, Ölü Deniz, 19 Kasım 2007.
- 34 Madde 7 Raporu (2007 yılı), Form B.
- 35 Madde 7 Raporu (2007 yılı), Form G.
- 36 Türkiye'nin beyanati, Stoklardaki mayınların yok edilmesi hakkında yürütme kurulu toplantısı, Cenova, 2 Haziran 2008.
- 37 Madde 7 Raporu (2007 yılı), Form B.
- 38 Madde 7 Raporu, Form B, 23 Nisan 2007. 2006 yılı sonu itibariyle stokta şu mayınlar bulunuyordu: 1,652,913 DM-11; 1,002,709 M14; 145,061 M2 serisi; 43,347 M16; ve 22,788 ADAM. 2007 yılı sonu itibariyle 244,961 daha az DM-11, 11,235 daha az M2, 1,401 daha az M16, ve 7,549 daha fazla M14 mayını vardı, ADAM sayısı ise aynıydı.
- 39 Türkiye'nin beyanati, Stoktaki mayınların yok edilmesi hakkında yürütme kurulu toplantısı, 2 Haziran 2008.
- 40 Tamar Gabelnick'den gelen e-mail, ICBL, 25 Mayıs 2008, ve ekteki iç görev raporu.
- 41 Türkiye'nin beyanati, Stoktaki mayınların yok edilmesi hakkında yürütme kurulu toplantısı, 2 Haziran 2008. Türk delegasyonu Mayıs ayında ICBL'ye stoklardaki mayınların tıplarının yok edildiğini söyledi. Tamar Gabelnick'den gelen e-mail, ICBL, 25 Mayıs 2008 ve ekteki iç görev raporu.
- 42 Türkiye'nin beyanati, Stoktaki mayınların yok edilmesi hakkında yürütme kurulu toplantısı, 2 Haziran 2008.
- 43 Madde 7 Raporu, Form B, 23 Nisan 2007. Kurban tarafından harekete geçirilen Claymore mayınlarının kullanımı Mayın Yasaklama Anlaşması tarafından yasaklanmıştır, fakat uzaktan kumandalı Claymore mayınlarının kullanılmasına izin verilmiştir. Mayıs 2006'da, Türkiye, "M18 Claymore mayınlarının kurban tarafından harekete geçirilen bölümü kısa süre önce yok edilmesi gereken mayınlar listesine eklenmiş ve sadece uzaktan kumandalı M18 Claymore mayınlarının depolanması için gerekli adımlar atılmıştır". Türkiye'nin sunduğu bildirme, Stoktaki mayınların yok edilmesi hakkında yürütme kurulu toplantısı, Cenova, 11 Mayıs 2006.
- 44 Tamar Gabelnick'den gelen e-mail, ICBL, 25 Mayıs 2008, ve ekteki iç görev raporu.
- 45 Madde 7 Raporu (2007), Form D.
- 46 Madde 7 Raporları, Form D, 23 Nisan 2007; ve Form D, 29 Nisan 2006. Türkiye, daha önce, 2004'te elinde 16,000 antipersonel mayın olduğunu söylemişti. Bunların içinde her birinden 4,700 adet olmak üzere DM-11 ve M14 mayınları, ve her birinden 2,200 adet olmak üzere M16, M18, ve M2 mayınları bulunuyordu. Madde 7 Raporu, Form D, 1 Ekim 2004. Türkiye, 2006'da, elinde eğitim için bulundurduğu mayınların sayısını 15,150'ye düşürdüğünü, "çünkü 850 mayının mayın eyleme dail olan askeri personeli mayın tespiti, mayın temizleme ve mayın yok etme programları konusunda eğitmek için ve aynı zamanda yine konuyla ilgili eğitim kurumlarında eğitim amaçlı olarak kullanıldığını" söyledi. Türkiye'nin beyanati, Stoktaki mayınların yok edilmesi hakkında yürütme kurulu toplantısı, Cenova, 11 Mayıs 2006. Bu bilgi aynı zamanda Madde 7 Raporu, Form D'de verildi, 29 Nisan 2006. Fakat, hangi tip mayından kaç tane mayının yok edildiği ve kaç mayın kaldığı bilgisi her iki raporda da yer almıyor.
- 47 Türkiye'nin beyanati, "Madde 3 Güncelleme", Anlaşma'nın İşlemesi ve Genel Durumu Hakkındaki Yürütme Kurulu toplantısı, Cenova, 12 Mayıs 2006. Türkiye buna benzer bir açıklamayı 12 Mayıs 2006'da da yaptı. Mektup No. 649.13/2005/BMCO DT/8805 Vehbi Esgel Etensel, Türkiye'nin Cenova'daki BM Daimi Temsilcisi'nden Karamayını İzleme/İnsan Hakları İzleme'ye, 3 Ekim 2005.
- 48 Türkiye'nin beyanati, Mayın Eylem, Mayın Risk Eğitimi ve Mayın Eylem Teknolojileri hakkında yürütme kurulu toplantısı, Cenova, 13 Haziran 2005.
- 49 Bkz Karamayını İzleme Raporu 2007, syf 690.
- 50 Lale Sariibrahimoğlu, "Mayın temizleme konusunda taze bir girişim" Today's Zaman (online English-language newspaper), 4 Mart 2008, www.todayszaman.com/tz-web/yazarDetay.do?haberno=135489, accessed 20 July 2008.
- 51 Madde 7 Raporu (2007), Form C.
- 52 Bkz Karamayını İzleme Raporu 2007, syf 690; ve Türkiye'nin beyanati, Taraf Devletler Sekizinci Toplantısı, Ölü Deniz, 20 Kasım 2007.
- 53 Madde 7 Raporu (2007), Form C.
- 54 Dışişleri Bakanlığı Silahsızlanma ve Silahların Kontrolü Bölümü'nden Elif Çomoğlu Ülgen'in Karamayını İzleme Araştırmasına verdiği yanıt, 14 Temmuz 2008.
- 55 Bkz Karamayını İzleme Raporu 2007, syf 691.
- 56 Dışişleri Bakanlığı ve Genel Kurmaylık ile yapılan Landmine Monitor toplantıları sırasında alınan bilgi, 22 Mayıs 2008.
- 57 Türkiye'nin beyanati, Sekizinci Taraf Devletler Toplantısı, Dead Sea, 20 Kasım 2007.
- 58 7. Madde Raporu (2007 takvim yılı için), F Formu.
- 59 Landmine Monitor anketine Elif Çomoğlu Ülgen tarafından verilen yanıt, Dışişleri Bakanlığı, 14 Temmuz 2008.
- 60 Bkz. 2007 Landmine Monitor Raporu, s. 69.
- 61 Türkiye'nin beyanati, Mayın Temizliği, Mayın Risk Eğitimi ve Mayın Eylemi Teknolojileri üzerine Daimi Komisyonu, 5 Haziran 2008.
- 62 Lale Sariibrahimoğlu, "A fresh attempt at clearing mines," Today's Zaman (çevrimiçi İngilizce gazete), 4 Mart 2008, www.todayszaman.com
- 63 7. Madde raporu (2007 takvim yılı için), F Formu
- 64 Türkiye'nin beyanati, Sekizinci Taraf Devletler Toplantısı, Dead Sea, 20 Kasım 2007.
- 65 Elif Çomoğlu Ülgen'in Karamayını İzleme araştırmasına verdiği yanıt, Dışişleri Bakanlığı, 14 Temmuz 2008.
- 66 "Türkiye-Suriye sınırındaki mayınların temizliği başladı", Hürriyet, 27 Temmuz 2008, www.hurriyet.com.tr/english/domestic/9295325.asp?scr=1, accessed 20 July 2008.
- 67 Türkiye'nin beyanati, Mayın Temizliği, Mayın Risk Eğitimi, ve Mayın Eylem Teknolojileri hakkında yürütme kurulu toplantısı, 5 Haziran 2008.
- 68 Bkz, örneğin, Madde 7 Raporu, Form I, 23 Nisan 2007; ve Madde 7 Raporu (2007), Form F.
- 69 Bkz Karamayını İzleme Raporu 2007, syf 692.
- 70 Madde 7 Raporu (2007), Form C.
- 71 Madde 7 Raporu (2007), Form G
- 72 Türkiye'nin beyanati, Taraf Devletler Sekizinci Toplantısı, Ölü Deniz, 20 Kasım 2007.
- 73 Elif Çomoğlu Ülgen'in Karamayını İzleme araştırmasına verdiği yanıt, Dışişleri Bakanlığı, 14 Temmuz 2008.
- 74 "Türkiye, Türkiye-Suriye sınırında 61 mayın buldu", Hürriyet, 4 Temmuz 2008, www.hurriyet.com.tr/english/domestic/9358978.asp?gid=243&sz=90194, giriş 20 Temmuz 2008.
- 75 Türkiye'nin beyanati, Mayın Temizliği, Mayın Risk Eğitimi ve Mayın Eylem Teknolojileri Hakkında Yürütme Kurulu Toplantısı, 5 Haziran 2008.

- 76 Türkiye Genel Kurmay Başkanlığı, "Terör örgütü üyeleri tarafından 2007 yılında gerçekleştirilen IED olayları", www.tsk.mil.tr/10_AR_SIV/10_3_Haberler_ve_Olaylar/10_3_13_Patlayici_Madde_ve_Mayin_Kullanma_Olaylari/Patlayici_Madde_ve_Mayin_Kullanma_Olaylari_2007.html, giriş 12 Temmuz 2008; ve "Terör örgütü üyeleri tarafından 2008 yılında gerçekleştirilen IED olayları" (1 Ocak-11 Temmuz 2008 dönemi için), www.tsk.mil.tr/eng/news_and_events/explosive_devices/toplam.htm, giriş 15 Temmuz 2008.
- 77 Türkiye'nin beyanati, Mayın Temizliği, Mayın Risk Eğitimi ve Mayın Eylem Teknolojileri Hakkında Yürütme Kurulu Toplantısı, 5 Haziran 2008.
- 78 Bkz Karamayını İzleme'nin bu basımındaki Kıbrıs raporu.
- 79 Medya yaralı ve ölü verisi izleme, Ocak-Aralık 2007, Muteber Öğreten'den gelen e-mail, Mayınsız Bir Türkiye Girişimi Koordinatörü, 15 Nisan 2008.
- 80 Bkz Karamayını İzleme Raporu 2007, syf 694.
- 81 Medya yaralı ve ölü verisi izleme, Ocak-Aralık 2007, Muteber Öğreten'den gelen e-mail, Mayınsız Bir Türkiye Girişimi Koordinatörü, 15 Nisan 2008. 106 kurbandan 92'si asker, dokuzu güvenlik görevlisi, ikisi köy korucusu, ikisi yetişkin sivil ve biri çocuktu.
- 82 Madde 7 Raporu (2007), Form J.
- 83 Bkz Karamayını İzleme Raporu, syf 694.
- 84 Karamayını İzleme'nin 1 Ocak ve 1 Ağustos 2008 arasındaki İngilizce haberleri analizi.
- 85 Bkz Karamayını İzleme Raporu 2007, syf 694.
- 86 Muteber Öğreten'den Gelen e-mail, MBTG, 15 Nisan 2008.
- 87 Bkz Karamayını İzleme Raporu 2007, syf 694.
- 88 Madde 7 Raporu, Form J, 23 Nisan 2007.
- 89 M Emin Efendioğlu'ndan MBTG'ne gelen mektup, No. B-10-0-SGB-0-73-00-06-040-04 #866, Sağlık Bakanlığı Halkla İlişkiler Bölümü, Ankara, 2 Nisan 2008.
- 90 Bkz Karamayını İzleme Raporu 2007, syf 695.
- 91 Türkiye Sakatlar Derneği Direktörü Ergun İşeri'den gelen e-mail, 3 Nisan 2008.
- 92 Muteber Öğreten'den Gelen e-mail, MBTG, 7 Mayıs 2008.
- 93 Muteber Öğreten'den Gelen e-mail, MBTG, 7 Mayıs 2008; Aydın Orak, "Mayınlar Ne Zaman Temizlenecek?" Radikal, 28 Mayıs 2007, www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=222455, giriş 1 Ağustos 2008; ve bkz Karamayını İzleme Raporu 2007, syf 693.
- 94 Cengiz Analay ile telefon görüşmesi, Bölgesel Temsilci, MBTG, 31 March 2008.
- 95 Madde 7 raporu (2007), Kapak sayfası.
- 96 Madde 7 raporu, Form I, 23 Nisan 2007.
- 97 Aydın Orak, "Bu mayınlar ne zaman temizlenecek?" Radikal, 28 Mayıs 2007, www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=222455, giriş 1 Ağustos 2008.
- 98 Türkiye'nin beyanati, Taraf Devletler Sekizinci Toplantısı, Ölü Deniz, 21 Kasım 2007.
- 99 Ergun İşeri'den gelen e-mail, Türkiye Sakatlar Derneği, 3 Nisan 2008; ve EC, "Türkiye 2007 İlerleme Raporu", Brüksel, Personel Çalışma Belgesi, 6 Kasım 2007, syf 20.
- 100 "Türkiye 2007 İlerleme Raporu", Brüksel, Personel Çalışma Belgesi, 6 Kasım 2007, syf 20.
- 101 Bkz Karamayını İzleme Raporu 2007, syf 695.
- 102 MBTG medya haberleri izleme, örneğin: "Mayın tuzağı: Bir astsybay yaralandı", Yenişafak (günlük gazete, Mardin), 11 Ekim 2007; ve "Çukurca'da Mayın Patladı: Bir ölü", Sabah (günlük gazete), 10 Kasım 2007; Bkz ayrıca Karamayını İzleme Raporu 2007, syf 695-696.
- 103 Ergun İşeri'den gelen e-mail, Türkiye Sakatlar Derneği, 3 Nisan 2008.
- 104 Bkz Karamayını İzleme Raporu 2007, syf 696.
- 105 Muteber Öğreten'den gelen e-mail, MBTG, 7 Mayıs 2008; MBTG'nin 26 Ocak 2008'de Şanlıurfa'da, 1 Mart 2008'de Batman'da mayın/ERW/IED kurbanları ile yaptığı görüşmeler;Ü ve bkz Karamayını İzleme Raporu 2007, syf 696.
- 106 MBTG'nin 26 Ocak 2008'de Şanlıurfa'da, 1 Mart 2008'de Batman'da mayın/ERW/IED kurbanları ile yaptığı görüşmeler;Ü ve bkz Karamayını İzleme Raporu 2007, syf 696.
- 107 Ayşe Karabat, "Politik partilerin gerçek sorunları tartışacak zamanı yok," Sunday's Zaman (Ankara), 24 Haziran 2007, www.sundayszaman.com/sunday/detaylar.do?load=detay&link=1305, giriş 3 Ağustos 2008.
- 108 EC, Türkiye 2007 İlerleme Raporu," Brüksel, Personel Çalışma Komisyonu Belgesi, 6 Kasım 2007, syf. 54.
- 109 Ergun İşeri'den gelen e-mail, Türkiye Sakatlar Derneği, 3 Nisan 2008.
- 110 Uluslar arası Rehabilitasyon Merkezi, "Uluslar arası Sakat Hakları İzleme, Avrupa Bölgesel Raporu 2007", Ağustos 2007, Chicago, syf 504-506.
- 111 Cengiz Analay ile telefon görüşmesi, MBTG, 31 Mart 2008; bkz Karamayını İzleme Raporu 2007, syf 696.
- 112 Tamar Gabelnick'den gelen e-mail, ICBL, Cenova, 25 Mayıs 2008, ve ekteki iç görev raporu.
- 113 EC, Türkiye 2007 İlerleme Raporu," Brüksel, Personel Çalışma Komisyonu Belgesi, 6 Kasım 2007, syf. 20; ve Uluslar arası Rehabilitasyon Merkezi, "Uluslar arası Sakat Hakları İzleme, Avrupa Bölgesel Raporu 2007", Ağustos 2007, Chicago, syf 473
- 114 Ayşe Karabat, "Politik partilerin gerçek sorunları tartışacak zamanı yok," Sunday's Zaman (Ankara), 24 Haziran 2007, www.sundayszaman.com/sunday/detaylar.do?load=detay&link=1305, giriş 3 Ağustos 2008.
- 115 Ergun İşeri'den gelen e-mail, Türkiye Sakatlar Derneği, 3 Nisan 2008.
- 116 Ayşe Karabat, "Politik partilerin gerçek sorunları tartışacak zamanı yok," Sunday's Zaman (Ankara), 24 Haziran 2007, www.sundayszaman.com/sunday/detaylar.do?load=detay&link=1305, accessed 3 August 2008.
- 117 Türkiye'nin beyanati, Kurbanlara Yardım ve Sosyo Ekonomik Entegrasyon Hakkında Yürütme Kurulu toplantısı, Cenova, 3 Haziran 2008.
- 118 ABD Devlet Bakanlığı, "İnsan Hakları Pratikleri Hakkında 2007 Yılı Ülke Raporları: Türkiye", Washington, DC, 11 Mart 2008.
- 119 Türkiye'nin beyanati, Kurbanlara Yardım ve Sosyo Ekonomik Entegrasyon Hakkında Yürütme Kurulu toplantısı, Cenova, 3 Haziran 2008. .
- 120 Madde 7 raporu (2007), Form J.

- 121 Aynı yerde.
- 122 Aynı yerde.
- 123 Aynı yerde.
- 124 Türkiye'nin beyanati, Kurbanlara Yardım ve Sosyo Ekonomik Entegrasyon Hakkında Yürütme Kurulu toplantısı, Cenova, 3 Haziran 2008; ve Tamar Gabelnick'den gelen e-mail, ICBL, Cenova, 25 Mayıs 2008, ve ekteki iç görev raporu.
- 125 Bkz Karamayını İzleme Raporu 2007, syf 697.
- 126 Madde 7 Raporu (2007), Form J; ve Türkiye'nin beyanati Kurbanlara Yardım ve Sosyo Ekonomik Entegrasyon Hakkında Yürütme Kurulu toplantısı, Cenova, 3 Haziran 2008. Prostetik Merkezi, amputeler için 2000 yılında ABD merkezli Barış İçin Fizikçiler örgütünü desteği ile başlatılmış olan özel bir programdır.
- 127 Dr. Mustafa Kelle'den gelen e-mail, Fizyoloji Bölümü, Tıp Fakültesi, Dicle Üniversitesi Araştırma Hastanesi, 8 Mayıs 2008.
- 128 Karamayını İzleme'nin hesaplaması Türkiye'nin beyanatına dayanıyor, Kurbanlara Yardım ve Sosyo Ekonomik Entegrasyon Hakkında Yürütme Kurulu toplantısı, Cenova, 3 Haziran 2008.
- 129 Madde 7 Raporu (2007), Form J. Fakat, Madde 7 Raporundaki istatistikler (2007'de 119 kişi ve 2006'da 16 kişi) merkezin kendi raporundan farklı (2007'de 20 kişi ve 2006'da 28 kişi). Mansur Özcan'dan gelen mektup, Asistan Profesör, Bilgi Hakkı Birimi, Dicle Üniversitesi, Diyarbakır, 7 Haziran 2007; ve Dr. Mustafa Kelle'den gelen e-mail, Dicle Üniversitesi Araştırma Hastanesi, 8 Mayıs 2008.
- 130 Bkz Karamayını İzleme Raporu 2007, syf 697.
- 131 Madde 7 Raporu (2007), Form J.
- 132 Muteber Öğreten'den gelen e-mail, MBTG, 7 Mayıs 2008.
- 133 Ergun İşeri'den gelen e-mail, Türkiye Sakatlar Derneği, 3 Nisan 2008.
- 134 Türkiye'nin beyanati, Taraf Devletler Sekizinci Toplantısı, Ölü Deniz, 21 Kasım 2007 ve Terörizme Karşı Uzman Savunma Merkezi, "Ampüte Oyuncuların Eğitimlerini Eđit", www.tmmm.tsk.mil.tr/publications/workshops/AMPUTEES_PLAYERS.pdf, giriş 1 Ağustos 2008.
- 135 Bkz Karamayını İzleme Raporu 2007, syf. 691.
- 136 Nigar Vagabova ile telefon görüşmesi, Planlama ve Geliştirme Ofisi, Azerbaycan Ulusal Mayın Eylem Merkezi, 22 Temmuz 2008.
- 137 Elif Çomoğlu Ülgen'in Karamayını İzleme Araştırmasına verdiği yanıt, Türkiye Dışışleri Bakanlığı, 14 Temmuz 2008.